

II. RÉSZ

I. Lajos magyar király életének utolsó éveiben ismét előtérbe került a nápolyi ügy. Második nápolyi hadjáratának hazatérése után (1350) hosszú tárgyalások következményeként fegyverszünetet kötött Johannával, azonban továbbra sem ismerte el Johannát Nápoly törvényes királynőjének és saját trónöröklési jogát is fenntartotta. Az 1378-ban bekövetkezett egyházszakadás után I. Lajos magyar király és unokatestvére (lásd az I. számú mellékletet), Durazzoi Károly is VI. Orbán pápát, míg Johanna az ellenpápát, Kelemen támogatta. Korábban Johanna Durazzoi Károlyt jelölte örököséül, de az ellentétek kiújulása után Kelemen pápa támogatásával Anjou Lajos herceget (V. Károly francia király öccsét) nevezte meg a nápolyi trón várományosának. Durazzoi Károly I. Lajos támogatásával Rómába ment 1380-ban, miután a magyar király Károlyra ruházta Nápolyra vonatkozó jogait, aki pedig megígérte, hogy I. Lajos lányával szemben nem lép fel a magyar trónért.⁵² A magyar király felhatalmazta továbbá Károlyt, hogy a szárazföldön (Terra Ferma) Velence ellen harcoló hadakból sereget szervezhet, amelynek vezére Maróti János macsófi bán lett, és a király nevében 100 ezer aranyat vehet kölcsön. Orbán pápa nápolyi királlyá koronázta Károlyt 1381. június 2-án, aki bevonult Nápolyba és börtönbe vettette Johannát (szeptember 2.), akit 1382 májusában megfojtottak. Johanna azonban még életében Anjou Lajost nyilvánította utódjává, VII. Kelemen ellenpápa pedig nápolyi királlyá avatta, így az ellenséges viszony továbbra is fennállt, egészen 1384-ig, Anjou Lajos haláláig.⁵³

Anjou Lajos elleni harcaiban segítettek Durazzoi Károlyt a magyar hajóhad gályái 1382-ben.

⁵² I. Lajos halála utáni belső pártviszályokról bővebben lásd Süttő Sz. (2003): *Anjou-Magyarország alkonya*, Szeged, I–II. kötet

⁵³ Miskolczi I. (1937): *Magyar-olasz összeköttetések az Anjouk-korában*, Budapest. 78, 227, 240, 243. o. Továbbiakban: Miskolczi 1937. Kristó Gy. (1988): *Az Anjouk-kor háborúi*, Budapest. 176. o. Továbbiakban: Kristó 1988.

1382. április 23. Visegrád⁵⁴

Erzsébet, Isten kegyelméből Magyarország, Lengyelország, Dalmácia [királynéja]... stb. Zára, Ragusa, Sebenico, Trau, Spalato, Cattaro városok és Lesina, Brazza, Arbe, Cherso szigetek⁵⁵ összes és egyenként is hűséges rektorainak, bírának és tanácsosainak, és Dalmáciai királyságunk többi közösségének is üdvözlés és kegyelem. Tisztelt Felső király urunk egy bizonyos nehéz ügyének végrehajtása céljából⁵⁶ a minket illető tengeri haderőnk, hogy az előbb említettek meg tudja valósítani, ezért szükséges hamarosan megtekinteni minden gályát, parascernost,⁵⁷ brigantinót és a hajóhad egyéb típusait.⁵⁸ Hűségetek azért határozottan utasítunk, hogy legyenek azok tengeri háborúra felszerelve. A Dalmát- és Horvátországi királyságaink bánja, a hűséges, nagyságos Bebek Imre úr királynői meghagyásunkra utasítani fog titeket, hogy fejeverezétek fel [a hajókat], és úgy rendezzétek, hogy a szükséges embereket ezeken a felfegyverzett hajóhadakon elhelyezni tudjátok. A jelenlegi hírek miatt az említett, hűséges bánunk kérésére írunk, hogy ő bármilyen késedelem nélkül szerencsésen tudja megtenni a tengeri utat a felfegyverzett és tökéletesen előkészített hajókkal ahhoz a helyhez, amelyet ő rendel majd el. Tudva

⁵⁴ Smečiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet 230. oklevél.

⁵⁵ Lásd az 1. számú térképet. Valószínűleg ezeknek a városoknak, és szigeteknek volt hajóállítási kötelezettségük I. Lajos magyar király uralkodása alatt. Külön szerződést (1358. máj. 27.) a király a zárai béke után csak Ragusa városával kötött, amelyben többek között bizonyos számú hajók kiállítására, valamint a tengeren és a szárazföldön a király zászlójának vagy jelvényeinek a használatára kötelezte a raguzaiakat. (Gelcich 1887, 1. oklevél)

⁵⁶ Durazzoi Károlynak nyújtandó segítségről lehet szó.

⁵⁷ Azonos lehet a *parachelmus* alakban is felbukkanó hajóval. Lučić szerint ez a hajónév az adriai térség első görög kolonizációjának (i.e. 5–4. sz.) idejéből származik. /Lučić, J. (1988): *Notae et Acta Cancellariae Ragusinae, Monumenta Historica Ragusina*, Zagreb, III. kötet. 15. o. Továbbiakban: Lučić 1988 / Miklósy művében ezt a típust dalmát hajónak nevezi, amelynek hossza 10–16 m, egy vagy kétárbocos parti hajó, latinvitórlával, néha tatvitórlával. (Miklósy 1934, 36. o.)

⁵⁸ A nagy háromevezős, sok embert igénylő gályák (*galea*) mellett főleg kisebb gályákat (*lignum*) használtak, amelyek 20–24 paddal rendelkeztek. (Mon. Rag. IV. köt. 198, 200. o.) Horvát kutatók más dalmát és raguzai hajótípusokat is említenek még: *condura*, *barcusi*, *barchetta*, *gondola*, *saba*, *ladia*, *banzo*, *monocolus*, *navigium guadrus*, *tarida*, *galeota*, *lundrus*, *vacheta*, *zaulum*. (Lučić 1988, 15. o.) Miklósy Z. szerint a *condura* azonos a *gondolával*, és a kisebb gályákat nevezték így. A *barcusi*, vagy *barchetta* a kisebb bárka elnevezése. (Miklósy 1934, 36. o.)

ugyanis, hogy aki közületek meggondolatlan, merész cselekedet miatt nem engedelmeskedik minden utasítás végrehajtásával, a király és a mi felháborodásunkat vonja magára, és a parancsok nem teljesítését pénzbüntetéssel sújtjuk.

1382. május 1. Zólyom⁵⁹

Lajos [király]...⁶⁰ Dalmácia és Horvátország bánjának, a hűséges Bebek Imre nagyságos úrnak, valamint a dalmát városok és szigetek – akiknek az szől – rektorainak, tanácsainak üdvözlét és kegyelem. Mivel Jeruzsálem és Szicília tekintélyes királyát, Károly felséges urat igen kedves rokonnak⁶¹ érezzük, és az ő királyságát az ellenség nem csekély haderővel fenyegeti, de ennek ellenére rokonunkat nem áll módunkban személyes szolgálatunkkal segíteni. Kérjük Hűségteket és megparancsoljuk, hogy a jelenlegieket megtudván gondoskodjatok a gályákról, hajókról⁶² és egyéb hajótípusokról, és a szükséges könnyűfegyverzetű gyalogoskatonákból álló sereg felállításáról és biztosításáról, míg a megfelelő idő elérkezik, hogy szeretett rokonunk segítségére késlekedés nélkül ki tudjatok vonulni, amely minket örömmel töltene el. Kelt Zólyomban, Szt. Fülöp és Jakab apostoloknak ünnepén, az Úr 1382. évében.

⁵⁹ Smičiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet. 231. oklevél.

⁶⁰ Az oklevélben nem írták ki a király titulussait.

⁶¹ Durazzoi Károlyt apja, Durazzoi Lajos, halála után I. Lajos magyar király magához veszi és 1362-től a magyar udvarban nevelkedik. (Miskolczy 1937, 220.)

⁶² Az oklevélben „*navigiis*” szerepel. A *navigium* nagyobb kereskedelmi vitorlás volt, melyet főleg gabonaszállításra használtak. (Lásd a 7. számú képet.) A korábbi gyakran használt hajótípus a *nave* volt, amely a mediterrán hagyományoknak megfelelően latin vitorlával volt felszerelve és a tat két oldalán helyezkedtek el a kormánylapátok. (Lásd a 8. számú képet.) A XIV. században terjedt el az északi hajók mintájára a keresztvitorla (négyszögletű) és a tat végénél elhelyezkedő kormánylapát. A keresztvitorla használata kevesebb embert igényelt a hajó fedélzetén. (Marjai I. – Pataki D. (1973): *A hajó története: a vitorlás hajózás korszaka*, Budapest. 159. o.) I. Lajos zárai bevonulását ábrázoló képen is megfigyelhető a jobb felső sarokban egy keresztvitorlázatú hajó (lásd a 9. számú képet), valamint a XIV. századi tengeri csatajelenet két hajója is már az „új” típusú hajó. Lásd az 5. számú képet.

1382. július 20. Zólyom⁶³

Lajos [király] ...,⁶⁴ tudatja az alábbiakat Dalmáciánk városaival és szigeteivel – különösen Zára, Raguza, Cattaro, Sebenico, Trau, Spalato és máshonnan – szeretett és hűséges comeseivel, rektoraival, tanácsosaival. Értesítünk majd, amint pontosabban parancsba tudjuk adni, hogy igen kedves rokonunknak, Jeruzsálem és Szicília királyának, a felséges Károly úrnak, Anjou hercege miatti ügyeinek sürgető idejében,⁶⁵ az utasításokat írásban közöljük majd, hogy ti minden erőtökkel tengeren és szárazföldön segítsétek Anjou hercege ellen a könnyűfegyverzetű katonák odaszállítását megsegítésül. Olyannyira, hogy a herceg háborús és gonosz cselekedeteit távol tudja tartani magától, az Úr kegyelmével, aki nem hagyja cserben a bizakodókat. Ezáltal nekünk és szent koronánknak megmászíthatatlan és kedvező szolgálatokat tesznek – még akkor is, ha egyelőre kiadásaitokat nem is tudjátok megfizetni – ugyanis bármilyen segítséget nyújtotok rokonunknak, azáltal mi önmagunknak tiszteletet vívunk ki. A jövőre nézve nyilvánvaló érzélemmel viseltetünk majd a kedvező szolgálat miatt.

⁶³ Smičiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet. 244. oklevél.

⁶⁴ Az oklevélben nem írták ki a király titulussait.

⁶⁵ Durazzoi Károly 1380 júniusában, vagy július elején indult el Treviso vidékéről az ott megszervezett magyar katonákkal a keleti tengerpart felé. 1381. július 16-án elfoglalta Nápolyt. (Miskolczy 1937, 227, 240. o.)

Resume

After the Venetian-Hungarian war (1356–1358), as a consequence of peace of Zadar the region from the bay of Kvarner to Durres ran into the Hungarian Kingdom. So in the following years Louise I, King of Hungary was able to use the advantages (commercial, political) of Dalmatian cities and islands.

The king organized his navy, the title of royal admiral („*admiratus maritimus regii*”) appeared on 10th of February in 1358 in a document. The admiral was the „*comes*” of the islands of Brač, Hvar, Korčula and Vis. Furthermore he looked after the nautical supply and service of Dalmatian cities and islands, organized the ship's repair and participated in diplomatical actions. The admiral was the captain of the navy, but in rating he stood under the Croatian-Dalmatian ban.

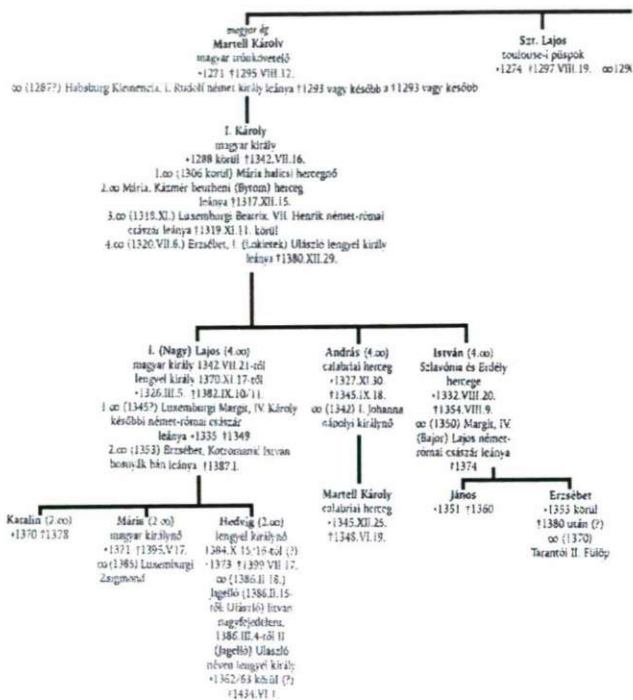
Between 1358–1363 the royal admiral was Jacobus Subichus de Cesame from Zadar, from 1363 to 1372 Baldaassar de Sorba from Genova performed this office, between 1372–1383 Simon d' Auria from Genova was at the head of navy.

The larger part of royal navy consisted of the Dalmatian ships, but the Hungarian King had own ships too (3–4). The sources of the period distinguished the royal and the Dalmatian ships. They mentioned the galeas, ships of the king like the admiral's, while in the case of Dalmatian galeas, ships named the owner of the galea or ship. The navy of King Louise I of Hungary consisted of different types of ships, the sources used in this work mentioned just galea, brigantino, barcha, navigium, parascelmus.

In this work the documents from 1381 present some detail's the operating and life of the navy of King Louise I of Hungary in the last year of war of Chioggia. The navy in 1382 helped for Charles of Durazzo against Louise of Anjou to the Kingdom of Naples.

The documents are found in: Smičiklas, T. (1972–1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XIII–XVI. volume.

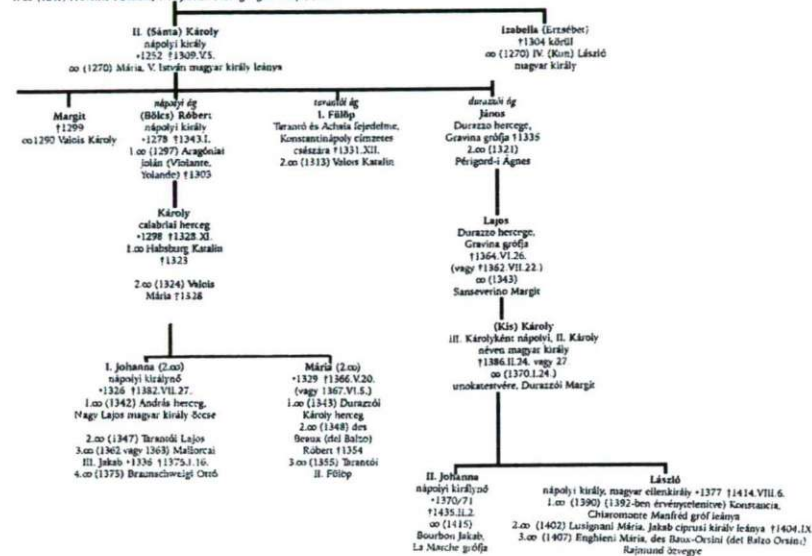
MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

Az Anjouk vázlatos nemzedékrendje

I. Károly
 Vajusi grófia, szicíliai (nápolyi) király, IX. (Szent) Lajos francia király öccse
 *1236 †1283.1.7.
 1. oo (1246) Provence-i Beatrix, V. Rajmund Berengár gróf leánya, 1126?

2. számú melléklet

A műben és a térképeken szereplő történelmi helynevek földrajzi mutatója

Városok:

- Almissa = Omiš (Horvátország)
- Ancona = Ancona (Olaszország)
- Barletta = Barletta (Olaszország)
- Candia = Iráklío (Kréta, Görögország)
- Capodistria = Koper (Szlovénia)
- Cattaro = Kotor (Szerbia és Montenegró)
- Cervia = Cervia (Olaszország)
- Chioggia = Chioggia (Olaszország)
- Durazzo = Durrës (Albánia)
- Fiume = Rijeka (Horvátország)
- Genova = Genova (Olaszország)
- Kaffa = Feodoszija (Ukrajna)
- Konstantinápoly = Isztambul (Törökország)
- Milánó = Milano (Olaszország)
- Modon = Methóni (Görögország)
- Nápoly = Napoli (Olaszország)
- Nona = Non (Horvátország)
- Padova = Padova (Olaszország)
- Pola = Pula (Horvátország)
- Raguza = Dubrovnik (Horvátország)
- Ravenna = Ravenna (Olaszország)
- Rimini = Rimini (Olaszország)
- Sebenico = Šibenik (Horvátország)
- Spalato = Split (Horvátország)
- Taranto = Taranto (Olaszország)
- Trau = Trogir (Horvátország)
- Velence = Venetia (Olaszország)
- Verona = Verona (Olaszország)
- Zára = Zadar (Horvátország)
- Zengg = Senj (Horvátország)

Öböl:

- Quarneroi-öböl = Kvarnerić (Horvátország)
- Kattaroi-öböl = Kotori-öböl (Szerbia és Montenegró)

Szigetek:

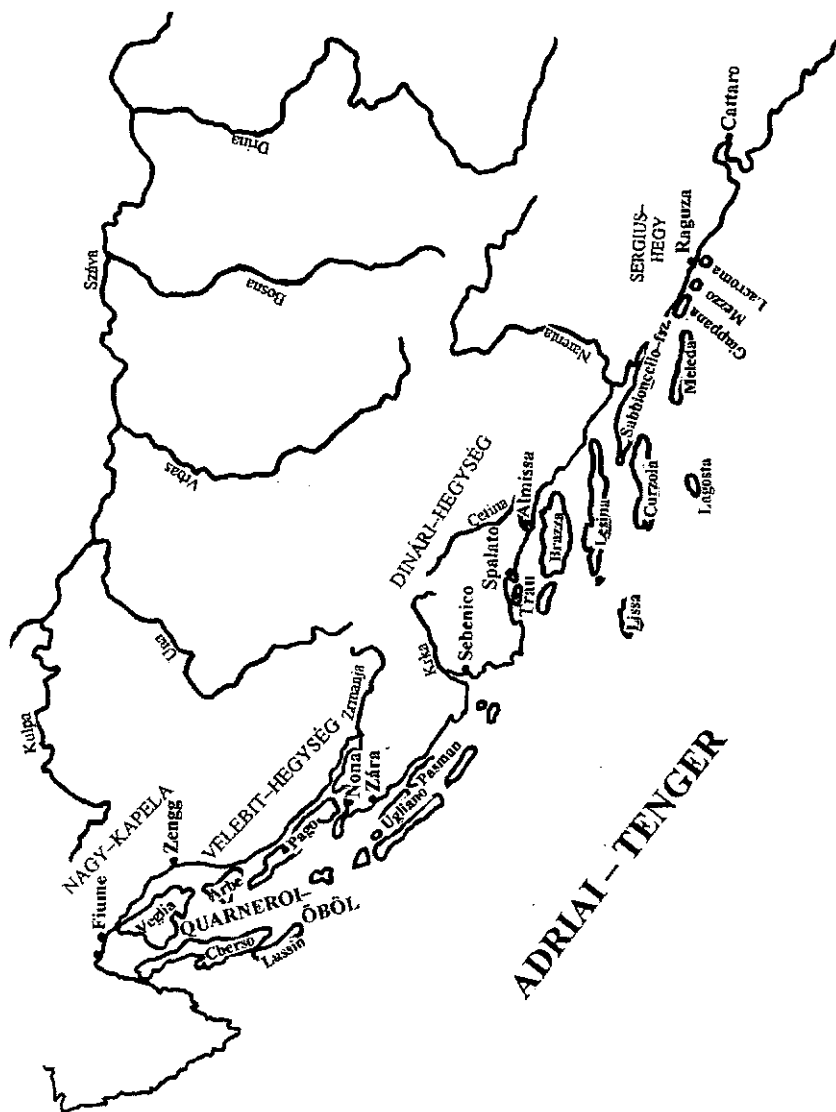
Androsz = Ándrosz (Görögország)
Arbe = Rab (Horvátország)
Brazza = Brač (Horvátország)
Calamotta = Kolocep (Horvátország)
Cephalonia = Kefalinia (Görögország)
Cerigo = Kíthira (Görögország)
Cerigotto = Antikíthira (Görögország)
Cherso = Cres (Horvátország)
Corfu = Korfu (Görögország)
Curzola = Korčula (Horvátország)
Giuppana = Šipan (Horvátország)
Khiosz = Hiosz (Görögország)
Lacroma = Lokrum (Horvátország)
Lagosta = Lastovo (Horvátország)
Lesina = Hvar (Horvátország)
Lissa = Vis (Horvátország)
Lussin = Lošinj (Horvátország)
Mezzo = Lopud (Horvátország)
Meleda = Mljet (Horvátország)
Nakszosz = Naxosz (Görögország)
Negroponte (Euboia) = Évia (Görögország)
Pago = Pag (Horvátország)
Pasman = Pašman (Horvátország)
Sabbioncello = Pelješac (Horvátország)
Santa Maura = Lefkáda (Görögország)
Scarpanto = Kárpathosz (Görögország)
Szamosz = Számosz (Görögország)
Szkiosz = Szkiosz (Görögország)
Tenedosz = Bozcaada (Törökország)
Tinosz = Tinosz (Görögország)
Ugliano = Ugljan (Horvátország)
Veglia = Krk (Horvátország)
Zante = Zákinthosz (Görögország)

Hegységek:

Dinári-hegység = Dinara (Horvátország, Bosznia–Hercegovina)
Sergius-hegység = Srdj-hegység (Horvátország)

Folyó:

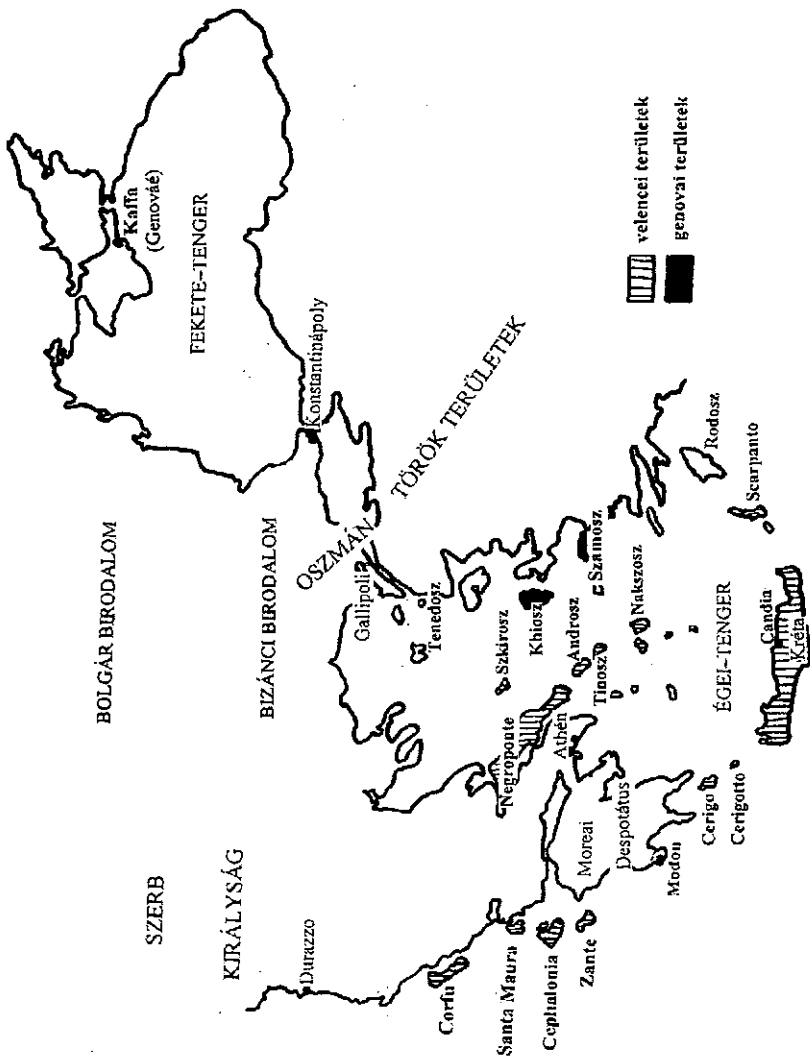
Narenta = Neretva (Horvátország, Bosznia–Hercegovina)
Száva = Sava (Bosznia–Hercegovina, Horvátország, Szlovénia, Szerbia és Montenegró)

1. számú térkép
Dalmácia földrajzi viszonyai

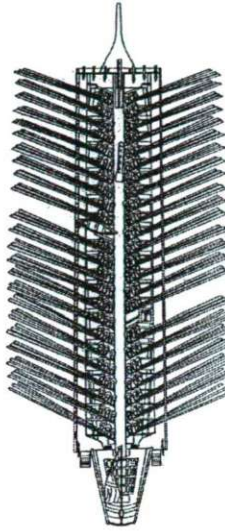

2. számú térkép
 Az Adria térsége a XIV. század második felében

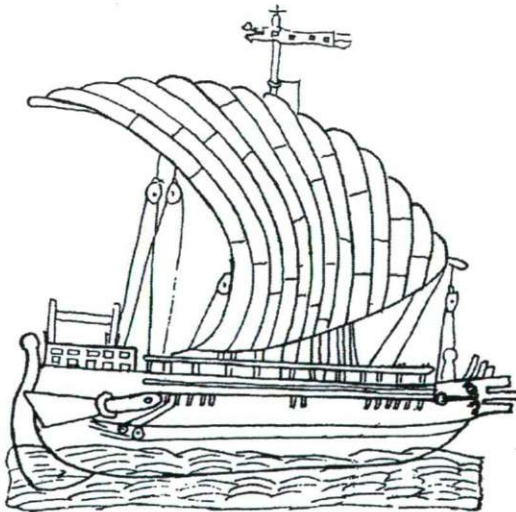
3. számú térkép

Velencei és genovai területek az Égei- és a Fekete-tengeren
a XIV. század második felében

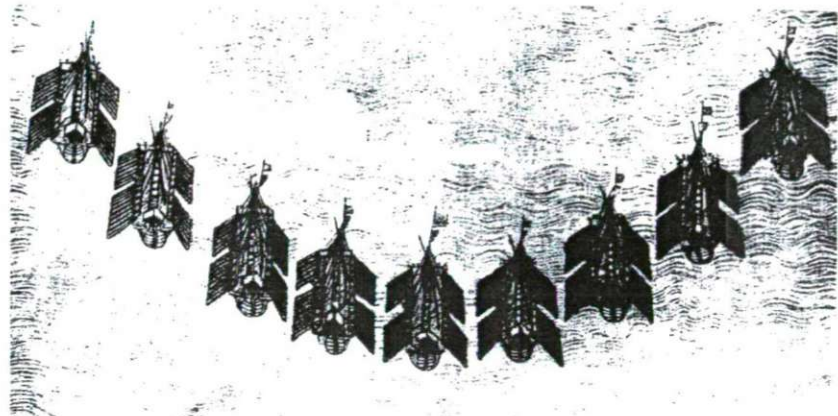
1. számú kép

Venezi háromevezős gálya, az ún. triemes

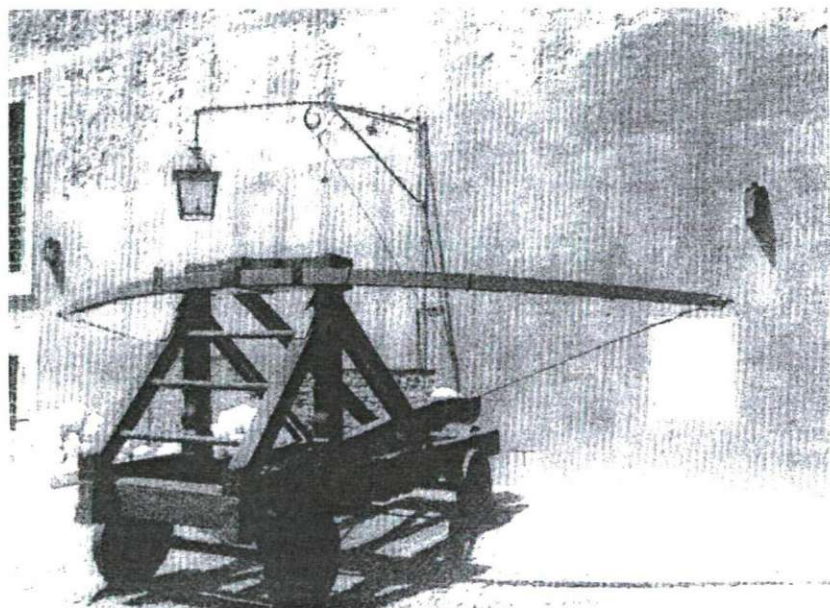

2. számú kép

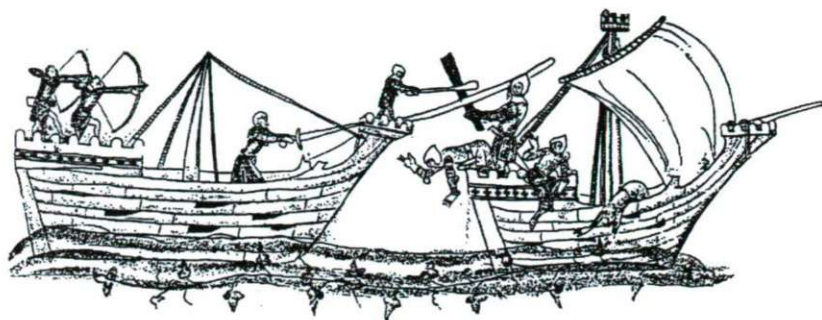
Az ún. könnyű gálya latin vitorlával és a három kormánylapáttal

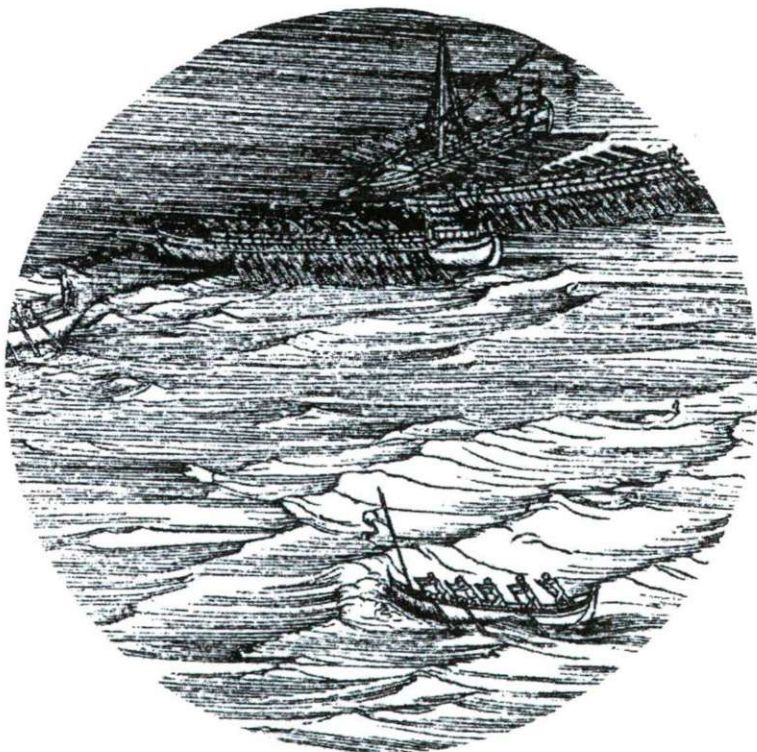
3. számú kép
Gályák hadrendben vonulása

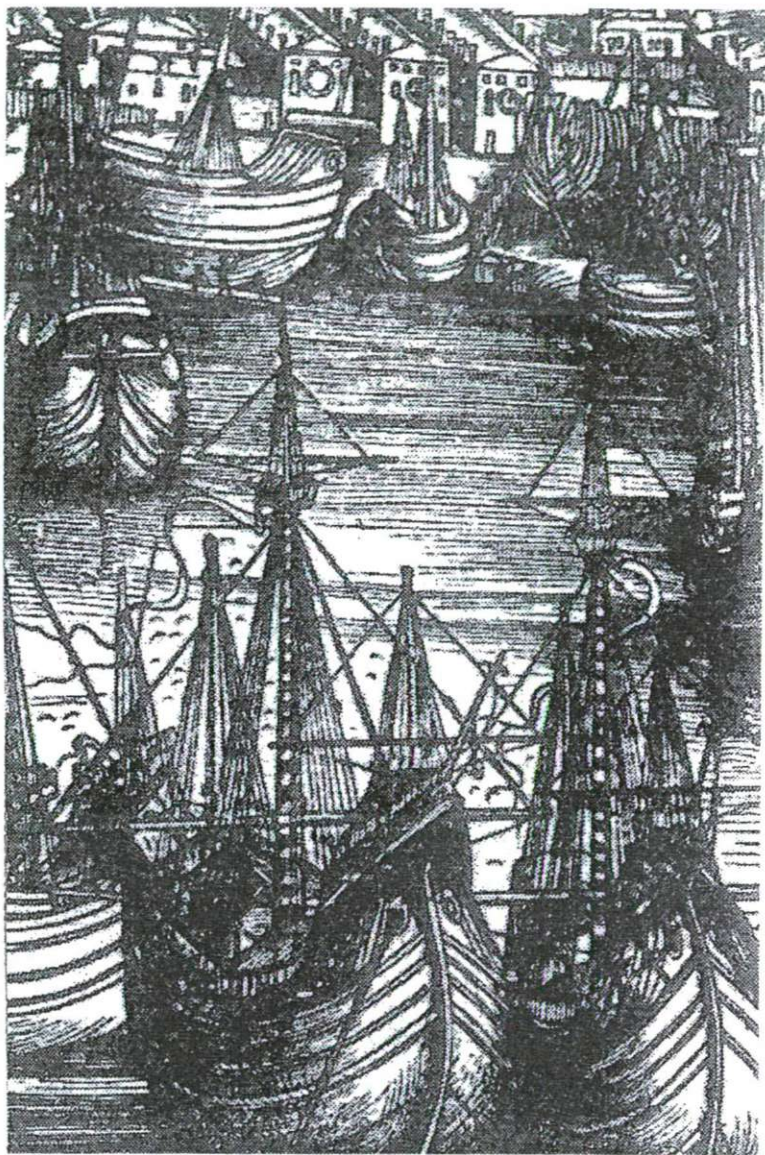
4. számú kép
Ballista

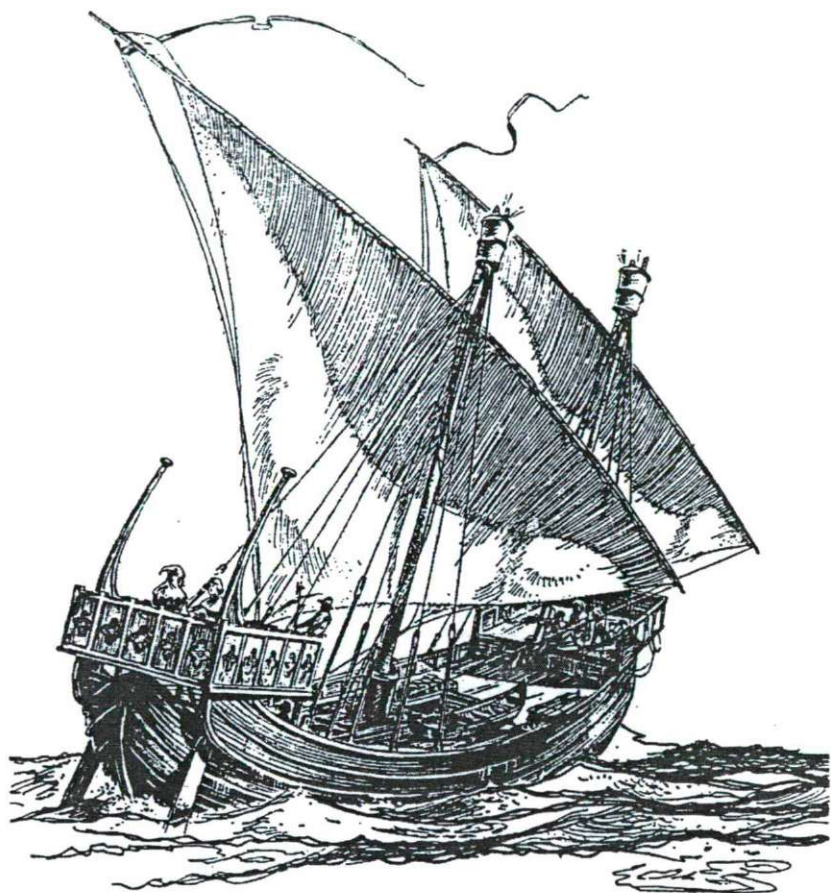
5. számú kép
XIV. századi tengeri csatajelenet

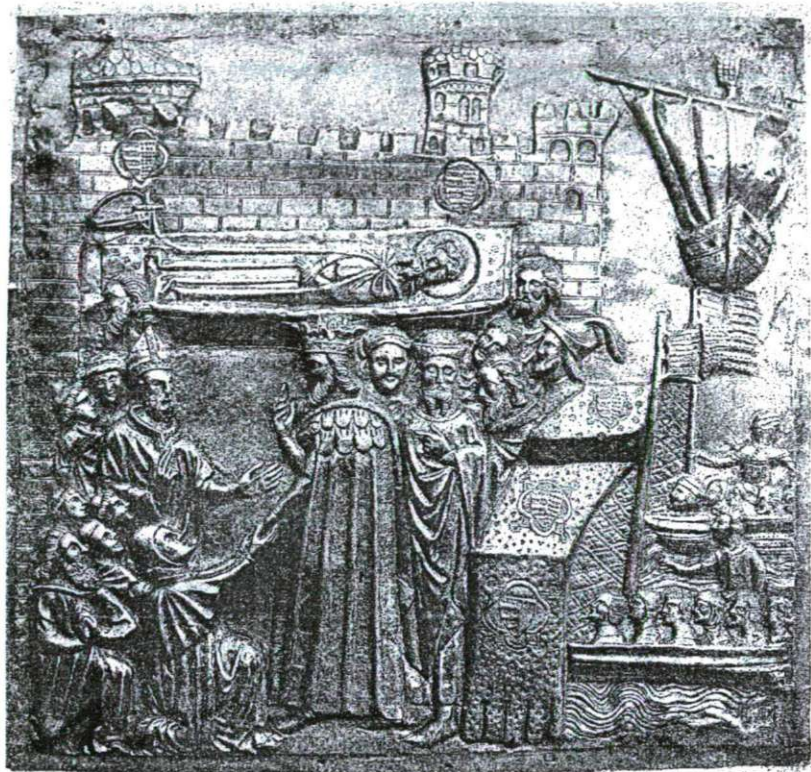
6. számú kép
Gályák harc közben

7. számú kép
Navigium

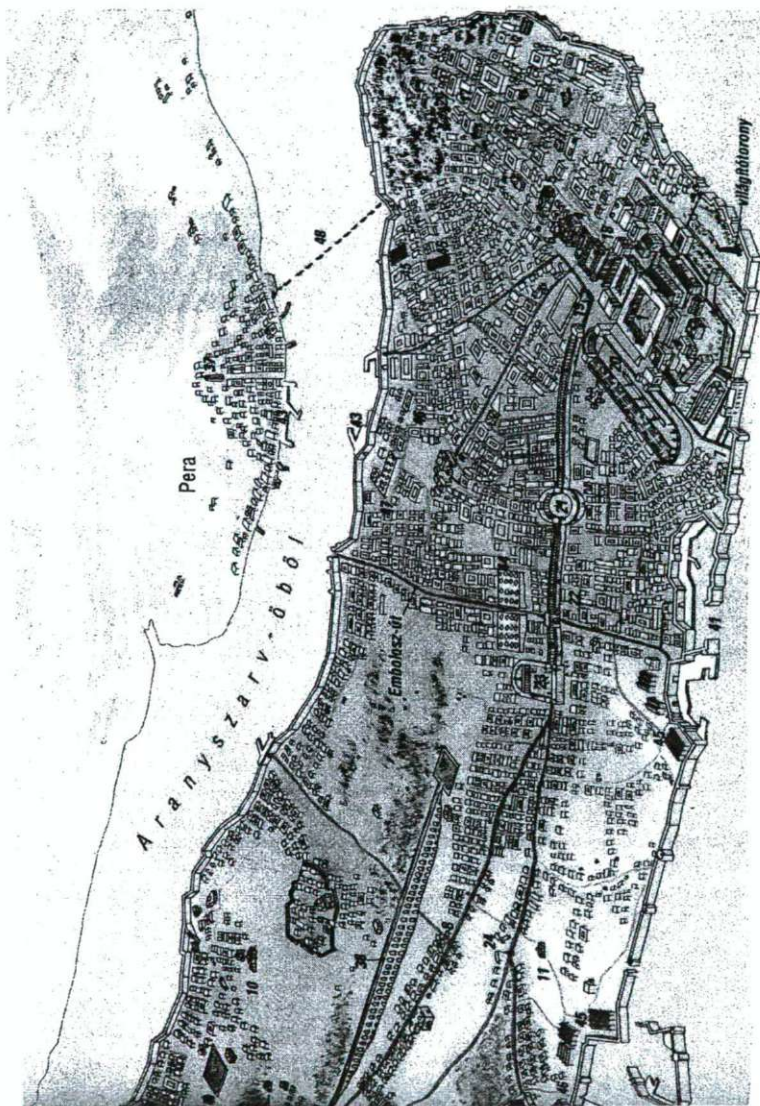

8. számú kép
A középkori nave vagy latin hajó

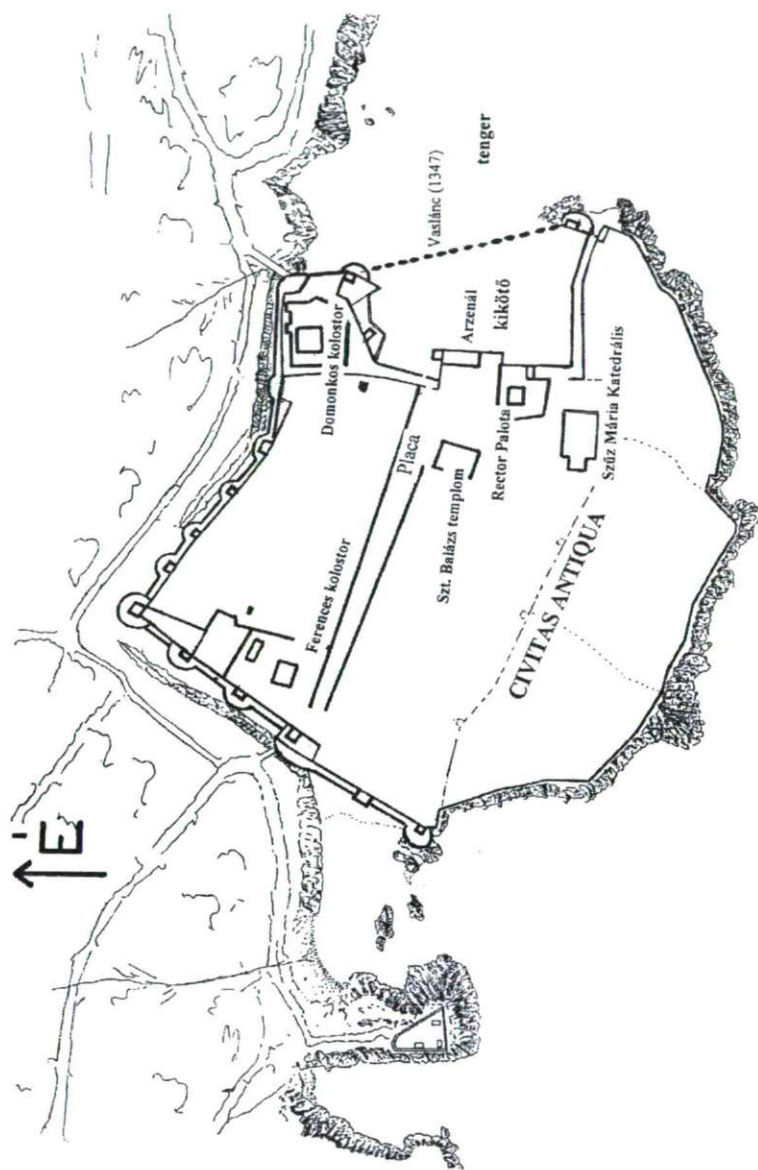
9. számú kép

I. (Nagy) Lajos magyar király bevonulása Zarába 1358-ban

10. számú kép

Konstantinápoly. Az Aranyszarv-öböl bejáratát vaslánc zárja le

11 számú kép
Ragusa városa a XIV. század közepén

Felhasznált irodalom a mellékletekhez, térképekhez, képekhez

Mellékletek:

- Süttő Sz. (2003): *Anjou-Magyarország alkonya*, Szeged, I. kötet/ Kristó Gy. (1988): *Az Anjou-kor háborúi*, Budapest (1. sz.)

Térképek:

A következő munkák alapján készültek a térképek:

Havass R. (1905): *Dalmácia*, Budapest (1. sz.)

Lane, F. C. (1973): *Venice, a maritime republic*, Baltimore (3. sz.)

Képek:

Főszerk.: Dr. Antus Sándorné (1988): *The Times Atlasz Régészet*, Budapest (10. sz.)

Beritić, L. (1955): *Utvrdjenja grada Dubrovnika*, Zagreb (11. sz.)

Havass R. (1905): *Dalmácia*, Budapest (9. kép)

Kaufmann, J. E.–Kaufmann H. W. (2001): *Középkori várak* (4. sz.)

Lane, F. C. (1973): *Venice, a maritime republic*, Baltimore (3., 6–7. sz.)

Lane, F. C. (1992): *Venetian ships and shipbuilders of the Renaissance*, Baltimore, London (1–2. sz.)

Marjai I.–Pataki D. (1973): *A hajó története*, Budapest (5., 8. sz.)